

Szakmai beszámoló a Nemzeti Kulturális Alap

A Könyvtárak és Levéltárak Kollégiuma 208108/00021. számú A szőlőművelés, bortermelés, borforgalmazás szerepe a városok életében. VIII. Magyar Várostopörténeti Konferencia megrendezéséről

Budapest Főváros Levéltárában 2021. november 15–16-án a Levéltári Nap keretében került megrendezésre A szőlőművelés, bortermelés, borforgalmazás szerepe a városok életében. VIII. Magyar Várostopörténeti Konferencia című tudományos rendezvény, amelynek keretében hazai és nemzetközi kutatók mutatták be a szőlő és a bor városokkal való kapcsolatát a középkor évszázadaitól napjainkig. A Levéltári Nap hagyományosan a Budapest egyesítésének évfordulójához (1873. november 17.) igazítva kerül megrendezésre.

A rendezvényt Dr. Kenyeres István, Budapest Főváros Levéltárának főigazgatója és Gy. Németh Erzsébet főpolgármester-helyettes nyitotta meg, majd átadásra kerültek a Levéltár díjai. A Gárdonyi Albert-díj első fokozatát, a Gárdonyi Albert emlékérmét Dr. Gerhard Péter osztályvezető főlevéltáros, a díj második fokozatát pedig Agócs Tibor főlevéltáros kapta. A Levéltár főigazgatója által 2017-ben alapított Varga László-díjat Nagy Sándor főosztályvezető-helyettes, főlevéltáros vehette át.

A díjkiosztókat követően kezdődő kétnapos konferencián nyolc szekcióban összesen 24 előadás hangzott el.

Az első, plenáris szekció Kenyeres István elnökletével zajlott. Erich Landsteiner bécsi professzor tervezett előadása az előadó betegsége miatt elmaradt. Szende Katalin „Divinum vinum”: Püspökváros és bor a középkori Magyarországon című előadásában a püspöki székhelyek, egyházi központok szőlőtermesztéshez és a borhoz való viszonyát vizsgálta a levéltári források tükrében. Géra Eleonóra A borok városa, a város bora – budai szőlők a 18. század elején c. előadásában a korban méltán híres budai szőlőtermesztéssel kapcsolatos kutatásait mutatta be, Simon katalin pedig a pesti, budai és óbudai kocsmákkal foglalkozott Kocsmák és borok a jog útvesztőjében című prezentációjában.

A konferencia Szőlőművelés szerepe a város életében című I. szekció Géra Eleonóra vezetésével zajlott le. Az ülészak első előadója Berecz Anita volt, aki a 19. századi egri viszonyokat

tanulmányozta „Az Egyház áldozik a haza javáért imát és dézsmát.” Az 1854. évi egri örökváltsági szerződés című előadásában. Rüszt-Fogarasi Enikő az Erdély szívében működő egyházi betegellátó intézmények bortermelését mutatta be A kolozsvári ispotályok (Szent Erzsébet és Szentlélek) szőlőskertjei és borai a kora újkorban (1587–1668) című elemzésében. Draskóczy István Bor és bányászat című előadásában elsősorban Nagybánya példáján mutatta a bor jelentőségét egy bányavárosban, illetve a szőlészeti motívumok szerepét a városi jelvényeken.

A Bortermelés és borforgalmazás címet viselő II. szekciót ugyancsak Géra Eleonóra vezette. Gulyás László Szabolcs A Schwarcz-dosszié. A bártfaiak pere a tállyai „nagy szőlő”-ért a középkor végén című előadásában egy 16. századi, hosszan elnyúló bírói ügyet mutatott be egy gazdag kelet-felvidéki város és egy jó kapcsolatokkal rendelkező nemesi család között. Tózsza-Rigó Attila Szőlőtermesztés és borértékesítés a 16. századi Pozsony költségvetésében 1530–1610 című prezentációjában a koronázóváros borkereskedését mutatta be a kora újkor hajnalán. Katona Csaba Sör és bor vetélkedése Pesten és Budán a 19. század második felében című előadásában azt mutatta be, hogy miként váltotta fel a szőlőtermesztést, illetve az alkoholfogyasztás tekintetében a bort a sörtermelés és sörfogyasztás, kiemelve, hogy e változásban jóval kisebb szerepe volt a filoxerajárványnak és a szőlőpusztulásnak, mint ahogyan azt a történészek korábban állították, ugyanis a tendencia már a járvány kitörése előtt változni kezdett.

A konferencia második napja a II. Bortermelés, borforgalmazás című szekció második felvonásával kezdődött, amely Sipos András elnöklete alatt zajlott. Mód László és Simon András Arad és a Ménes-magyarádi borvidék kapcsolata című prezentációjában az Arad-környéki borvidék történetét mutatták be, és felvázolták további kutatási terveiket is. Hidvégi Violetta Parragh László borász, borászati szakíró, vendéglős munkássága és pesti borcsarnokai címmel mutatta be egy fővárosi bormérő kalandos életét. Kovács Gergely a tatabányai bortermeléssel és borkultúrával foglalkozott Préházak a Turul alatt: a szőlő- és borkultúra továbbélése és változásai a tatabányai szénmedencében című bemutatójában.

A Városok és borvidékek címet viselő III. ülészak délelőtti részét is Sipos András vezette, a szekció első előadásában Szlávics Károly A szőlők rendezési terve Szabadka szabad királyi város területén című prezentációjában a Délvidék legnépesebb városának 19. század végi szőlészeti viszonyait ismertette. Herédi Attila a kőbányai szőlőkultúra hanyatlását mutatta be: hogyan ért véget a pesti oldal szőlőtermesztésének virágzása, majd kollégája, Pecsők László vette át a szót, aki azt mutatta be, hogy hogyan vette át a bor helyét a sörgyártás Kőbányán.

Az ebédszünet után is folytatódó szekció vezetését Majorossy Judit vette át, a délutáni ülészakot Fábrián Borbála „Igyunk sógor mert Baján van még jó bor!” A bajai Gyümölcsészeti Egyesület szerepe a bajai szőlőművelés és borkultúra történetében című prezentációjával nyitotta meg. Gaučík István A polgárosodás útján. A Pozsonyi Szőlőművelők Egyesületének tevékenysége és társadalmi szerepe (1861–1918) című előadásának gépelt változatát – az előadó távolléte okán – Mátyás Zoltán, a BFL munkatársa olvasta fel. Kemecsi Lajos Város és bor szabadtéri múzeumi kiállításban című előadásában a szentendrei skanzen kiállításán keresztül mutatta be az egyes bortermelő vidékek szellemi és kulturális hagyatékát. A konferencia utolsó, IV. szekciója a Szőlő és bor a város kulturális életében és a városi térben címet viselte, első előadását Lupescu Makó Mária tartotta A mindennapok és az ünnepek itala. Borfogyasztás az erdélyi kolostorokban (15–17. század) címmel. Pakó László előadása ugyancsak erdélyi témával foglalkozott: A szórakozás vagy az erőszak helyszíne, Kocsma és élet elleni bűncselekmények a kora újkori Kolozsváron című bemutatójában a forrásokban előforduló súlyos és kevésbé súlyos kocsmai csetepatékat mutatott be. Bödők Gergely „Butít, öl, nyomorba dönt” – A Magyarországi Tanácsköztársaság alkoholtilalma címmel tartotta meg előadását. Gyönki Viktória távolmaradása miatt A vendéglátás és a civil kezdeményezések összekapcsolása Budafokon, Nagytétényben és Budatétényben című előadását előre rögzítette videóra, ez a helyszínen lejátszásra került. Palkhoffer Mónika Présházból nyaraló. A filoxéra hatása a pécsi Mecsekoldal építészetére címmel tartotta meg prezentációját. A konferencia utolsó előadását Törő Balázs tartotta meg A városi népesség hatása a Balaton-felvidéki szőlőhegyek arculatára. Avagy a kétszintes présházaktól a napkollektorokig címmel.

Az elhangzott előadások tanulmányá szerkesztett változatát az Urbs Magyar Várostörténeti Évkönyv 16. számában kívánjuk megjelentetni.

Az eseményen jelenlevők létszáma átlagosan negyven fő volt, akik a járványügyi szabályok betartása mellett hallgatták meg az előadásokat. A teljes konferenciát élőben is közvetítettük a BFL hivatalos YouTube-csatornáján, az online nézők száma átlagosan nyolc fő volt.

A konferencia utólag is megtekinthető a levéltár YouTube-csatornáján, három részletben, a következő linkeken:

<https://www.youtube.com/watch?v=kwrcJxPFLXo>

<https://www.youtube.com/watch?v=BPOWexZzh60&t=5s>

<https://www.youtube.com/watch?v=EPnPovzYORA&t=3654s>

A konferencia programja

2021. november 15.

09.30 – 10.15 Levéltári Nap – ünnepélyes megnyitó

Gy. Németh Erzsébet Budapest főpolgármester-helyettese köszöntője

Dr. Kenyeres István, Budapest Főváros Levéltára köszöntője

Gárdonyi Albert-émlékérem és -díj, valamint a Varga László-díj átadása

10.15 – 10.30 Szünet

10.15-től Regisztráció a konferencia résztvevőinek

Plenáris: Levezető elnök: *Kenyeres István*

10.30 – 10.50 Szende Katalin: „Divinum vinum”: Püspökváros és bor a középkori

Magyarországon

10.50 – 11.10 Géra Eleonóra: A borok városa, a város bora – budai szőlők a 18. század elején

11.10 – 11.30 Simon Katalin: Kocsmák és borok a jog útvesztőjében. A borforgalmazás kérdése a városegyesítés előtti Pest-Budán és Óbudán

11.30 – 12.00 Vita

12.00 – 13.50 Ebédszünet

I. szekció: Szőlőművelés szerepe a város életében Levezető elnök: *Géra Eleonóra*

13:50 – 14:10 Berecz Anita: „Az Egyház áldozik a haza javáért imát és dézsmát.” Az 1854. évi egri örökváltsági szerződés

14:10 – 14:30 Rüszt-Fogarasi Enikő: A kolozsvári ispotályok (Szent Erzsébet és Szentlélek) szőlőskertjei és borai a kora újkorban (1587–1668)

14:30 – 14:50 Draskóczy István: Bor és bányászat

14:50 – 15:10 Vita

15:10 – 15:30 Kávészünet

II. szekció: Bortermelés, borforgalmazás Levezető elnök: *Géra Eleonóra*

15:30 – 15:50 Gulyás László Szabolcs: A Schwarcz-dosszié. A bártfaiak pere a tállyai „nagy szőlő”-ért a középkor végén

15:50 – 16:10 Tózsza-Rigó Attila: Szőlőtermesztés és borértékesítés a 16. századi Pozsony költségvetésében 1530–1610

16:10 – 16:30 Katona Csaba: Sör és bor vetélkedése Pesten és Budán a 19. század második felében

16.30 – 16.50 Vita

17.30 Bor mindenkor – kiállítás megnyitó

18.00 Fogadás

2021. november 16.

II. szekció: Bortermelés, borforgalmazás Levezető elnök: *Sipos András*

9:00 – 9:20 **Mód László – Simon András:** Arad és a Ménes-magyarádi borvidék kapcsolata

9:20 – 9:40 **Hidvégi Violetta:** Parragh László borász, borászati szakíró, vendéglős munkássága és pesti borcsarnokai

9:40 – 10:00 **Kovács Gergely:** Présházak a Turul alatt: A szőlő-és borkultúra továbbélése és változásai a tatabányai szénmedencében

10:00 – 10:20 Vita

10:20 – 10:40 Kávészünet

III. szekció: Városok és borvidékek 1 Levezető elnök: *Sipos András*

10:40 – 11:00 **Szlávic Károly:** A szőlők rendezési terve Szabadka szabad királyi város területén

11:00 – 11:20 **Herédi Attila:** Egy borvidék felszámolása – a kőbányai szőlőkultúra végnapjai

11:20 – 11:40 **Pecsők László:** Kőbánya – borvidékből a sörgyártás fellegvára

11:40 – 12.00 Vita

12:00 – 13.10 Ebéd

III. szekció: Városok és borvidékek 2 Levezető elnök: *Majorosy Judit*

13:10 – 13:30 **Fábián Borbála:** „Igyunk sógor mert Baján van még jó bor!” A Bajai

Gyümölcsészeti Egyesület szerepe a bajai szőlőművelés és borkultúra történetében

13:30 – 13:50 **Gaučík István:** A polgárosodás útján. A Pozsonyi Szőlőművelők Egyesületének tevékenysége és társadalmi szerepe (1861–1918)

13:50 – 14.10 **Kemecsi Lajos:** Város és bor szabadtéri múzeumi kiállításban

14:10 – 14:30 Vita

14.30 – 14.50 Kávészünet

IV. szekció: Szőlő és bor a város kulturális életében és a városi térben 1

Levezető elnök *Majorosy Judit*

14:50 – 15:10 **Lupescu Makó Mária:** A mindennapok és az ünnepek itala. Borfogyasztás az erdélyi kolostorokban (15–17. század)

15:10 – 15:30 Pakó László: A szórakozás vagy az erőszak helyszíne? Kocsma és élet elleni
bűncselekmények a kora újkori Kolozsváron

15:30 – 15:50 Bödők Gergely: „Butít, öl, nyomorba dönt” – A Magyarországi Tanácsköztársaság
alkoholtilalma

15:50 – 16:10 Vita

16.10 – 16.30 Kávészünet

IV. szekció: Szőlő és bor a város kulturális életében és a városi térben 2

Levezető elnök *Majorosy Judit*

16.30 – 16.50 Gyönki Viktória: A vendéglátás és a civil kezdeményezések összekapcsolódása
Budafokon, Nagytétényben és Budatétényben

16.50 – 17.10 Pílkhoffer Mónika: Présházból nyaraló. A filoxéra hatása a pécsi Mecsekoldal
építészetére

17.10 – 17.30 Törő Balázs: A városi népesség hatása a Balaton-felvidéki szőlőhegyek arculatára
Avagy a kétszintes présházaktól a napkollektorig

17.30 – 17.50 Vita, konferencia zárása

Válogatás a konferencián készült fotókból

A szakmai beszámoló elérhető:

<https://bparchiv.hu/statikus/palyazati-beszamolok>

<https://hungaricana.hu/hu/nka-palyazati-beszamolok/2021/>

Budapest, 2022. január. 12.

Fazekasné dr. Toma Katalin s.k.
tudományos titkár